

Nr 253

Av herr Ohlin m. fl., om föreskrifter till säkerställande av allmänhetens obehindrade tillgång till myndigheters offentliga handlingar.

Ett av de väsentligaste hjälpmedel, vartill allmänheten har tillgång då det gäller att utöva kontroll över myndigheters och domstolars åtgöranden, är den för svensk rätt säregna grundsatsen om allmänna handlingars offentlighet. Genom reglerna härom har möjlighet beretts till insyn i de ledande statsorganens såväl som i lokala myndigheters verksamhet. Garantier har härigenom åvägabragts för att — så långt det är praktiskt möjligt — alla företeelser inom det offentliga livet, vilka är skriftligen belagda, blir underkastade allmänna opinionens fria kritik. Principen om allmänna handlingars offentlighet, vilken småningom genomsyrat hela vår förvaltning nedifrån och upp liksom domstolväsendet, har blivit en hörnsten i vårt demokratiska samhällsskick.

Grundlagen har givit principen den utformningen att allmän handling, som ej skall hållas hemlig, skall på begäran tillhandahållas den som önskar taga del av densamma; se tryckfrihetsförordningen 2: 8. Stadgandet synes närmast förutsätta att den som skall begära en handling för utlämnande känner till denna på förhand. En sådan tolkning leder till att, om en handlingens existens kan hemlighållas för allmänheten, man på detta sätt också kan på ett effektivt sätt förhindra dess utlämnande. Är handlingen icke känd, kan ingen begära dess utlämnande. Nu förhåller det sig emellertid uppenbarligen så att om offentlighetsgrundsatsen skall få den ovan angivna betydelsen för samhällslivet — något som från alla sidor betygats vara av vikt — det utöver de minimikrav, som det nyss återgivna stadgandet i TF lägger på myndigheterna, måste fordras positiva åtgärder från dessas sida i syfte att ställa handlingar, som är offentliga, till allmänhetens disposition.

På många håll har också myndigheterna i riktig insikt om betydelsen av att offentlighetsprincipen på angivet sätt bygges ut i praktiken i skilda former lämnat sin medverkan till anordningar syftande till att underlätta för allmänheten att taga del av offentliga handlingar hos myndigheten. Då allmänheten i stor utsträckning företrädes av representanter för pressen och dennas intresse framför allt är inriktat på handlingar, som har nyhetsvärde, har de åtgärder som vidtagits framför allt tagit sikte på att tillgodose pressens önskemål om att få taga del av nyinkomna handlingar eller andra handlingar, som på något sätt har aktuali-

tet. Exempelvis förekommer vid domstolar att de under dagen avkunnade domarna hålles tillgängliga för allmänheten i en viss lokal. På liknande sätt plägar åtskilliga myndigheter på särskild plats inom myndigheten lägga fram alla under dagen inkomna handlingar. Ofta är det här fråga om ett tillmötesgående från vederbörande myndighets sida. Det förtjänar dock erinras om att det enligt verkstadgan (6 § 3 mom.) åligger chefen hos myndighet, för vilken stadgan gäller, att tillse att i den mån så erfordras särskilda anordningar vidtages för att underlätta bland annat för tidningspressen och för andra intresserade att erhålla upplysning om ärenden hos myndigheten.

Det är emellertid icke ovanligt att myndighet icke företager åtgärder för att på sätt här angivits bistå allmänhet och press. Av vikt är här särskilt att det icke föreligger någon skyldighet för myndigheterna att träffa några anstalter för att offentlighetsprincipen skall kunna i sin tillämpning effektivt verka i opinionsbildningens och den fria kritikens tjänst.

Från senare år kan till och med anföras flera exempel på att myndigheterna tvärtom handlat i motsatt riktning och att man i stället för att underlätta offentliga handlingars tillgänglighållande försökt undanhålla allmänheten handlingar, trots att dessa varit offentliga, genom att mörklägga deras existens. Det förekommer t. ex. att handlingar icke lämnas till registratören för införande i vederbörliga diariumer omedelbart efter handlingens ankommande. I stället omhändertages den av vederbörande tjänsteman, som kan hemlighålla handlingens existens. Då för närvarande regler torde saknas om att inkommande handlingar omedelbart skall diarieföras finns det stora möjligheter att på detta sätt förhindra att kännedom om vissa offentliga handlingars existens når ut till allmänheten.

Stor uppmärksamhet har under senare tid kommit de s. k. handbrevet till del. Sådana förekommer i stor utsträckning inom vissa förvaltningsgrenar. Det torde nu vara klarlagt att även dessa i allmänhet är att anse som allmänna handlingar och oftast även torde vara att betrakta som offentliga. Även på detta område föreligger behov av att på ett lämpligt sätt trygga allmänhetens insyn i förvaltningsverksamheten. Inom en förvaltningsgren har principen om allmänna handlingars offentlighet i praktiken fått en mycket speciell utformning nämligen inom utrikesförvaltningen. Självfallet är att en stor del av handlingarna inom denna förvaltningsgren är underkastade sekretess enligt sekretesslagens bestämmelser. Lika uppenbart är emellertid att en mycket stor del av dessa handlingar skulle visa sig vara offentliga vid en närmare granskning. Allmänhetens nyhetsbehov, såvitt angår innehållet i sekretessbelagda handlingar, har man inom utrikesdepartementet sökt tillgodose genom departementets pressbyrå, som tillhandahåller allmänheten informationer

i den mån sådana anses kunna lämnas. Vad angår handlingar, som är offentliga, saknas anledning att upprätthålla särskilda anordningar till förhindrande av att allmänheten kan taga omedelbar del av dem på sätt TF förutsätter.

Med det anförda har vi velat understryka betydelsen av att anordningar vidtages för att underlätta allmänhetens tillgång till offentliga handlingar. TF:s regler på detta område bör utbyggas med bestämmelser, som stadgar skyldighet för de myndigheter — statliga som kommunala — vilka har offentliga handlingar om hand att tillse att genom diarieföring eller på annat sätt utomstående kan få en översikt över myndighetens bestånd av offentliga handlingar. Mera detaljerade riktlinjer för frågans lösning torde kunna uppdragas först sedan frågan blivit föremål för utredning.

Vi får sålunda hemställa,

att riksdagen måtte anhålla hos Kungl. Maj:t om utredning rörande komplettering av tryckfrihetsförordningen med föreskrifter som säkerställer allmänhetens obehindrade tillgång till respektive myndigheters offentliga handlingar.

Stockholm den 25 januari 1957

Bertil Ohlin

Wald. Svensson

Per A. Johnsson
i Kastanjegården

Bertil v. Friesen

Sven Gustafson
i Göteborg

Sven Wedén

Henning Gustafsson
i Skellefteå

Manne Ståhl